

SAMTALEGRAMMATIK I SKRIFTLIG ONLINE INTERAKTION: EN ANALYSE AF DE TRE KOMMENTARINDLEDENDE PARTIKLER *ALTSÅ*, *ØHM* OG *HM* I TO DANSKE FACEBOOKGRUPPER

Maria Jørgensen
Institut for Kommunikation og Kultur
DanTIN
Aarhus Universitet
mariajorg1989@gmail.com

Abstract: Denne artikel præsenterer en analyse af tre samtalegrammatiske fænomener, nemlig partiklerne *altså*, *øhm* og *hm*, som de bruges i to Facebookgrupper, og er motiveret af et ønske om at forstå, hvordan sådanne fænomener, der ellers har været mest forbundet med talesproget, kan forekomme på skrift på nettet.

Efter en introduktion til undersøgelsens metodisk-teoretiske fundament, nemlig samtaleanalyse, digital samtaleanalyse og samtalegrammatikken, samt en introduktion til undersøgelsens data, analyseres partiklerne. *Altså* bruges til at retfærdiggøre afvigelser fra interaktionens progression og vise den som nødvendig, mens *øhm* og *hm* bruges til at markere, at noget i interaktionen ses som problematisk. *Øhm* indleder kommentarer, der ikke samarbejder med resten af interaktionen på et strukturelt plan (er ikke-samordnende eller *disaligning*), og bruges til at vise, at noget i interaktionen udgør et alvorligt problem for ytreren. *Hm* indleder kommentarer, der samarbejder på et strukturelt plan, men indeholder et affektivt problem (er frasluttende eller *disaffiliating*), og bruges til at vise, at ytreren har visse forbehold over for noget i interaktionen. Undersøgelsen illustrerer partiklernes interaktionelle funktioner og viser derigennem, at samtalegrammatik findes på Facebook, og at samtaleanalyse og samtalegrammatiker meningsfulde rammeværktøjer i studiet af skriftlig online interaktion. Facebookkommunikationens interaktionelle natur gives som forklaring på samtalegrammatikkens forekomst på skrift.

1. Indledning

Det er en relativt given sag i sprogvidenskaben, at skrift og tale adskiller sig fundamentalt fra hinanden på en række parametre (Jensen 2014). Talesproget er mundtligt, og med mindre vi holder taler eller snakker med os selv, produceres tale i høj grad i samarbejde med andre, der svarer os, retter på os og viser os, at de lytter, ofte imens talen produceres – talesproget er, med andre ord, interaktionelt. Desuden er det flygtigt. Med mindre det optages, er det væk, så snart det er blevet produceret. I modsætning til dette er i hvert fald traditionelt skriftsprog langt mere permanent: Ordene bliver stående på papiret eller skærmen, også efter vi har skrevet dem. Desuden er der som regel mere tale om envejskommunikation end samarbejde: Når vi skriver, har dem, vi skriver til, som regel ikke samme adgang til eller mulighed for at interagere med produktionsprocessen, som de har, når vi taler. Tale- og skriftsprog produceres altså i forskellige medier under forskellige vilkår. Disse forskellige vilkår lader til at have en påvirkning på grammatikken i de to medier – grammatikken i talesproget adskiller sig nemlig fra skriftsprogets grammatik, som er den, der traditionelt beskrives (af fx Hansen og Heltoft 2011). Det er i hvert fald hovedpointen for projektet Danish Talk-in-Interaction (DanTIN) ved Aarhus Universitet (se bl.a. Brøcker et al. 2012; Samtalegrammatik.dk), som udforsker dansk samtalegrammatik. Samtalegrammatiske fænomener forstås som fænomener på alle sproglige niveauer, fra fonetik over leksikalske enheder til syntaktiske strukturer, der har en særlig systematik i deres form, distribution og funktion, som har at gøre med, hvordan de anvendes i samtaler (se bl.a. Ochs et al. 1996, Fox et al. 2013, Thompson et al. 2015). Det er altså netop samtalens interaktionelle karakter, og mere specifikt den organisering og struktur, der findes i interaktion, der former disse fænomener.

Indtil videre er der ikke forsket så meget i samtalegrammatikken som et hele, men snarere i specifikke fænomener, der adskiller sig markant fra beskrivelser i traditionelle danske grammatikker (Hansen og Heltoft 2011): I samtaler finder vi fx fire forskellige former af det ord, der i skriftsproget skrives "hvad," som regel gengivet *hva*, *hvad*, *hvar* og *hva:* (jf. Brøcker et al. 2012 og Jørgensen 2015), og det er også en regel mere end en undtagelse, at den underordnende konjunktion *fordi* følges af helsætningsordstilling i stedet for ledsætningsordstilling i samtaler (jf. Mikkelsen 2011 og Brøcker et al. 2012). Gennem samtaleanalyse af autentiske samtaler har DanTIN siden sin grundlæggelse undersøgt sådanne fænomener og afdækket, hvordan deres systematik i funktion og distribution er forankret i organiseringen af interaktion. Som medlem af gruppen siden 2009 har jeg deltaget i dette arbejde og har løbende langt mærke til, at nogle af de ord og syntaktiske strukturer, gruppen undersøger som samtalegrammatiske fænomener (herunder forskellige partikler som *ej*, *nå* og det spørgsmålsindledende *hva:*) bliver brugt på skrift på nettet, især på sociale medier som YouTube og

Facebook. Hvordan hænger det sammen med, at samtalegrammatikken er defineret af interaktionelle strukturer, vi ellers kun kender fra samtaler?

Dette spørgsmål mundede i foråret 2017 ud i et speciale om samtalegrammatik på Facebook – specialets data samt en del af analysen danner grundlag for denne artikel, der præsenterer en analyse af tre samtalegrammatiske fænomener på Facebook, nemlig partiklerne *altså*, *øhm* og *hm*. Gennem analysen illustreres, at samtaleanalyse og samtalegrammatik kan bruges som ramme i denne type undersøgelser. Analysen danner desuden grundlag for en diskussion af, hvorfor samtalegrammatiske fænomener findes på skrift.

1.1. Facebooktermer

I tilfælde af, at læseren ikke er så bekendt med terminologien på Facebook, vil jeg her kort opridse de vigtigste termer i brug i denne artikel.

En **Facebookgruppe** er et selvstændigt forum på Facebook oprettet af gruppemedlemmerne selv. En **hemmelig** gruppe på Facebook er kun synlig for dens medlemmer, og den kan ikke findes via fx Google. I grupperne kan medlemmerne lave **opslag** med tekst, links, billeder eller video, og under hvert **opslag** er der en kommentarsektion. Jeg vil nogle gange referere til **kommentartråde**; her menes et opslag og hele den efterfølgende interaktion i opslagens kommentarsektion.

2. Baggrund, metode og datamateriale

Undersøgelsen er som sagt inspireret af mit engagement i forskningsgruppen DanTIN, og den baserer sig derfor også stærkt på DanTINs grundantagelser, metode og tilgang til data, der alle tager udgangspunkt i samtaleanalysen (*conversation analysis*; se bl.a. Sacks et al. 1974, Sidnell og Stivers 2013) og samtalegrammatik (bl.a. Steensig 2001, Fox et al. 2013, Thompson et al. 2015, Couper-Kuhlen og Selting 2018).

2.1. Samtaleanalyse og digital samtaleanalyse

Samtaleanalysen bruges til at nærstudere social interaktion og tillader analytikeren at stille skarpt på hver eneste detalje. Den afgørende teoretiske antagelse i samtaleanalysen er nemlig det observationsbaserede princip, at der er ”*order at all points*” (Sacks 1984:22) – altså, at alt i interaktion er systematisk organiseret, herunder også elementer, der umiddelbart kan synes ubetydelige, fx tøvesignaler som *øhm* og *hm*. Det kommer bl.a. til udtryk i konceptet om organiseringen af turtagning (Sacks et al. 1974), men vi finder også orden og regelmæssighed i bl.a. organiseringen af handlinger som fx spørgsmål og svar i sekvenser (jf. Schegloff 2007). De interagerende holder normativt sig selv og deres samtalepartnere ansvarlige for den orden, vi finder i samtaler (Steensig 2001:20): Bliver der fx talt i munden på hinanden, vil de

interagerende enten forsøge at overdøve hinanden, holde op med at tale eller direkte italesætte opførslen som et normbrud (Sacks et al. 1974:706 ff.). Det er netop denne orientering mod normerne fra de interagerendes side, der overhovedet skaber og opretholder dem (Steensig 2001:21). De problemer, der kan opstå ved normbrud, er sociale, og de kan i nogle tilfælde karakteriseres som moralske, forstået på den måde, at de interagerende med det samme kan stille hinanden til ansvar for det, de siger og gør (Stivers et al. 2011).

Det er også de interagerendes orientering mod normerne, både i form af regelmæssig overholdelse af dem og eksplicite brud på dem, inklusive de efterfølgende reaktioner, der er samtaleanalytikernes bedste vindue ind til de interaktionelle mekanismer, en samtale opererer under. Det er blandt andet grundlaget for *next turn proof procedure* (Sacks et al. 1974:728-729), et af samtaleanalysens stærkeste redskaber. Ved at se på, hvordan deltagerne i interaktionen selv behandler de elementer, der analyseres, og hvilken forståelse af begivenhedernes gang de dermed giver til kende, understøttes samtaleanalytikernes fortolkning af, hvilke handlinger der udføres i interaktionen, om interaktionen følger normerne eller bryder dem, om noget behandles som problematisk osv..

Samtaleanalyse tilbyder et mikroskop til studiet af social interaktion, hvilket traditionelt er blevet forstået som samtaler – men social interaktion udfolder sig ikke længere kun i tale:

In a recent literature review on notions of embodiment, Nevile (2015) noted that, "as analysts of social interaction, we are interested in how people, together in real time, make sense to do whatever it is they are doing, with whatever resources are available, including talk, body, objects, and the surrounding environment" (p. 141). For the past 25 years, these resources have included the Internet, computing devices and the various kinds of social interaction they support. (Paulus et al. 2016:1)

Internettet er blevet en almindelig ressource i social interaktion, og særligt sociale medier er en afgørende del af hverdagen for milliarder af mennesker. Facebooks egen statistik for december 2017 (de nyeste tal tilgængelige i skrivende stund) viser fx, at platformen pr. dag i gennemsnit havde 1,4 milliarder aktive brugere verden over (*Facebook Newsroom* 2018).

Med denne udbredelse stiger også interessen for at studere den sociale interaktion, som den udfolder sig i de nye medier, og i samtaleanalysens tilfælde kan man sige, at metoden har fulgt med empirien. Det er efterhånden blevet vist i adskillige studier, at det er muligt at bruge samtaleanalysens indsigter på skriftlig online interaktion, og denne nye "gren" af samtaleanalysen kaldes ofte digital samtaleanalyse (Giles et al. 2015, Giles et al. 2017). Denne brug af samtaleanalyse startede i halvfemserne (McKinlay et al. 1994), og mængden af undersøgelser er steget støt siden da (Paulus et al. 2016:3).

Brugen af samtaleanalyse på skriftlige data kan give anledning til nogen kritik (se fx diskussion i Jensen 2014). Et åbenlyst spørgsmål er, om en metode designet til studiet af mundtlig interaktion kan bruges på skrift. Som beskrevet indledningsvist adskiller kommunikationen i de to medier sig markant – de har fx ikke samme grad af synkronitet. Online interaktion vil altid være asynkron, fordi man modtager en mere eller mindre færdigproduceret besked, som man derefter kan svare på med en anden færdigproduceret besked. I mundtlige samtaler har man derimod mulighed for at interagere aktivt med hinandens produktionsprocesser og fx reparere problemer undervejs. Denne forskel i synkronitet sætter bl.a. det traditionelle turtagningssystem ud af spillet, herunder processer for talerudvælgelse og minimalrespons (Jensen 2014:20 ff.).

Forskellene på de to medier står uden for diskussion. Det er klart, at skrift og tale adskiller sig fra hinanden, og at bruge samtaleanalyse på skriftlige data betyder ikke, at analytikeren anser dette som identisk med mundtlige samtaler. Det er heller ikke hele samtaleanalysens metodiske apparat der kan anvendes på skriftligt online data – som sagt ovenfor er turtagningssystemets processer fx ikke til stede. Andre indsigter lader til gengæld til at være særdeles meningsfulde at bruge på online interaktion, herunder analyse af sekvensstruktur (jf. Jørgensen 2017a, Paulus et al. 2016).

Digital samtaleanalyse applicerer dog ikke blot de interaktionelle ressourcer, som kendes fra samtaler, på digital interaktion, men analyserer interaktionen på dens egne præmisser. Præcis som der er forskel på, hvilke ressourcer der er tilgængelige i en telefonsamtale i forhold til en samtale ansigt til ansigt (fx gestik og blikretning i ansigt-til-ansigt-samtaler; telefonens ringen og de umiddelbart efterfølgende udvekslinger i telefonsamtaler), har online interaktion sine egne interaktionelle ressourcer. Fx er det en ressource, at man kan producere beskeder samtidigt. Dette gør blandt andet, at handlingspar, der udgør sekvenser, ikke behøver at stå i umiddelbar forlængelse af hinanden, som tilfældet er i mundtlige samtaler (Giles et al. 2017, Meredith 2017).

Netop sekventialitet (Schegloff 2007) er blandt de interaktionelle mekanismer, der er væsentlige i denne artikel. Ytringer i interaktion er organiseret i sekvenser af handlinger, der passer sammen. Det kan fx være spørgsmål og svar eller forslag og accept. Disse handlingspar er bundet sammen af konditionel relevans (*conditional relevance*, Sidnell 2010:63 ff.): Den første handling i parret gør bestemte andre handlinger relevante og afkræver således en respons i form af en af disse handlinger (Sidnell 2010:63 ff.). Et spørgsmål gør således et svar konditionelt relevant, mens et forslag gør accept eller afslag relevant. Et handlingspar bundet sammen af konditionel relevans kaldes et nærhedspar (*adjacency pair*, Schegloff 2007:13-14), og de enkelte handlinger i nærhedsparret refereres som regel til som henholdsvis første- og andenpartdel (Steensig 2001:43). Et nærhedspar er den minimale udgave af en sekvens, som dog også kan udvides med ytringer både før, mellem og efter de

to pardele, inklusive hele indskudte sekvenser (Schegloff 2007). I mundtlige samtaler optræder andenpardelen som sagt altid i umiddelbar forlængelse af førstepardelen, mens dette lader til at kunne være omgængeligt i en online kontekst. Konditionel relevans spiller dog stadig en vigtig rolle (selvom den muligvis er lidt svagere end i mundtlig interaktion; Hougaard 2004).

Sekvenser i mundtlig interaktion – herunder forholdet mellem de to pardele – er blevet grundigt studeret. Forholdet mellem pardele i en sekvens kan beskrives på forskellige måder alt afhængigt af, hvordan sekvensen forløber. Hvis en andenpardel overholder princippet om konditionel relevans og i øvrigt accepterer de præsuppositioner, der stilles op i førstepardelen, udvises der samordning (*alignment*, Stivers et al. 2011:20-21). Man kan sige, at der i sådan et tilfælde er samarbejde mellem pardelene på et strukturelt plan. Ikke-samordning (*disalignment*, Stivers et al. 2011:20-21) er derimod manglen på et sådant strukturelt samarbejde: En andenpardel, der ikke er konditionelt relevant for sin førstepardel, som fx et spørgsmål som respons til et forslag, vil således udvise ikke-samordning.

Ud over udgangspunktet i det strukturelle samarbejde mellem pardele kan deres forhold også beskrives ud fra deres samarbejde på et affektivt plan. Selvom både afslag og accept er konditionelt relevante (og dermed samordnende) andenpardele til et forslag, så udviser accept tilslutning (*affiliation*, Stivers et al. 2011:20-21) og dermed affektivt samarbejde, mens afslag udviser fraslutning (*disaffiliation*, Stivers et al. 2011:20-21).

Samordning, ikke-samordning, tilslutning og fraslutning er ikke alle lige gode muligheder i interaktion. Interagerende vil så vidt som muligt forsøge at samarbejde både strukturelt og affektivt og således lade samtalen forløbe så problem- og gnidningsfrit som muligt (Steensig 2001:21). Samordning og tilslutning kan således kaldes præfererede (Sidnell 2010:77), mens ikke-samordning og fraslutning signalerer problemer og derfor er dispræfererede. De sidstnævnte skaber også afvigelser fra samtals progression – altså fra, hvad der på basis af fx konditionel relevans kan forventes at ske i samtalen, hvilket er dispræfereret på et generelt plan (Schegloff 1979).

Problemerne, ikke-samordning og fraslutning signalerer, har forskellig karakter. En invitation gør for eksempel både afslag og accept til relevante svar. Udviser man fraslutning ved at afslå invitationen overholder man stadig både den konditionelle relevans og forventninger til samordning, men samarbejder ikke affektivt og udviser derfor fraslutning. Årsagerne til et afslag på en invitation kan være vidt forskellige (manglende tid, lyst, interesse etc.) og er ofte svære at udlede fra interaktionen, men manglen på affektivt samarbejde i sig selv kan i alle tilfælde skabe sociale problemer. Derfor ses det ofte, at interagerende forsøger at pakke fraslutning ind med fx tøven eller positive vurderinger af førstepardelen for at gøre den frasluttende andenpardel mindre udfordrende (Pomerantz & Heritage 2013). Svarer man ikke-samordnende, bryder man forventningerne til interaktion på et strukturelt plan snarere end

på et affektivt plan. Ikke-samordning signalerer ikke så meget manglen på samarbejde i sig selv, som det signalerer, at der er nogle andre problemer i interaktionen. Det kan fx være, at nogen ikke lever op til det ansvar, de kan forventes at tage: Det kunne gælde et ansvar for at overholde aftaler, at tage højde for andre interagerendes ret til bestemt viden (epistemiske rettigheder; Stivers et. al. 2011:9) eller at tage højde for den information, de kan forventes at have (ibid.).

Som vi vil se i de følgende afsnit lader præferenceorganisering, sekventialitet, samordning og tilslutning også til at være væsentlige i organiseringen af online interaktion, og interagerende kan vise deres orientering mod dem ved systematisk brug af bestemte sproglige fænomener.

2.2. Samtalegrammatik

Samtaleanalysens studier af systematikken i social interaktion har haft stor indflydelse på udviklingen af en særlig gren af lingvistikken (bl.a. Selting og Couper-Kuhlen 2018), hvor studier af bl.a. grammatik gribes an fra en interaktionel vinkel. Disse studier kaldes af og til samtalegrammatiske; da det er den betegnelse der bruges af DanTIN-gruppen vil jeg også benytte den i denne artikel. Samtalegrammatiske elementer eller fænomener forstås som former med en *”særlig logik for deres forekomst som har at gøre med hvordan strukturerne anvendes i talesproget”* (Brøcker et al. 2012:12), eller, med andre ord, har at gøre med deres distribution og funktion i interaktion. Når samtalegrammatiske elementer udforskes, undersøges altså regelmæssighederne i både deres form, deres sproglige miljø (herunder deres sekventielle placering) og de handlinger, de udfører.

Selvom der efterhånden findes en del samtaleanalytiske studier af skriftlig online interaktion findes der praktisk talt ingen, der undersøger, om (og i så fald hvordan) interaktionelle forhold påvirker grammatiske elementer. Anekdotiske observationer peger dog som sagt på, at samtalegrammatiske fænomener findes op på skrift online. Denne artikel undersøger dette nærmere ved at se på interaktionen i to danske Facebookgrupper.

2.3. Datamateriale og -behandling

Undersøgelsens datagrundlag udgøres af over 400 kommentartråde fra to hemmelige Facebook-grupper jeg selv er medlem af. Den ene gruppe består af to mænd og to kvinder i tyverne, der alle var studerende i det meste af den tidsperiode, data stammer fra. Gruppen var og er meget aktiv og bruges af medlemmerne til at planlægge fælles filmaftener, fælles aftensmad og forskellige udflugter, men også til at dele forskellige ting fra nettet. Kommentartråde fra gruppens oprettelse i september 2012 og til og med september 2016 er blevet undersøgt i arbejdet med denne artikel. Den anden gruppe har tolv aktive medlemmer og er knapt så aktiv som den første gruppe. Det er en madklub, og den bruges derfor primært til at planlægge fælles aftensmad, men af og

til deler medlemmerne også nyheder, forskellige invitationer eller links. Kommentartråde fra gruppens oprettelse i sommeren 2014 til september 2016 er blevet undersøgt.

Det billede, der tegnes i denne artikels analyse, kan kun siges at være egentligt repræsentativt for de to Facebookgrupper i undersøgelsen og måske særligt firemandsgruppen, der ikke blot udgør den største del af datamængden, men også indeholder de klareste eksempler på fænomenerne (som præsenteres i denne artikel).

Data er blevet indsamlet manuelt i form af screenshots af kommentartråde med minimum én kommentar (som altså derfor kan siges at indeholde interaktion), og der er blevet indsamlet data af to omgange. I forbindelse med mit speciale (Jørgensen 2017a) indsamlede jeg i september 2016 alle hidtidige interaktioner fra madklubben samt alle interaktioner mellem januar 2015 og september 2016 fra firemandsgruppen. I forbindelse med denne artikel er datasamlingen blevet suppleret med resten af datamaterialet fra firemandsgruppen (perioden september 2012 til december 2014). Da Facebook har ændret design siden den første indsamling har eksemplerne i denne artikel et lidt forskelligt layout – alle er dog autentiske screenshots af interaktionerne.

Undersøgelsen har i høj grad fulgt den normale fremgangsmåde for samtaleanalyse. Efter indsamling og anonymisering af data er der blevet udført indledende single case-analyser, hvor mulige fænomener til analyse ”indfanges” (Steensig 2015) og den interaktionelle kontekst omkring dem analyseres grundigt. Derefter er alle tilfælde af de fænomener, der er udvalgt til videre undersøgelse, blevet fundet (både gennem manuel gennemgang af data og ved hjælp af søgefunktionen i Facebookgrupper) og samlet i kollektioner (Steensig 2015:344 ff.). Her er forekomsternes distribution og funktion blevet sammenlignet for at fastslå, om der er tale om regelmæssige, systematiske og dermed grammatiske fænomener.

I både single case- og kollektionsanalyser har jeg undersøgt sekvensstrukturer, bl.a. ved at identificere nærhedspar, undersøge, hvilket forhold de står i (samordnende/ikke-samordnende, tilsluttende/frasluttende) og beskrive de handlinger, de udfører (jf. Schegloff 2007). Jeg har også så vidt som muligt benyttet mig af *next turn proof procedure*. Hvor det i mundtlige samtaler oftest er tilfældet, at denne analyseprocedure kun udføres på ytringer umiddelbart før og efter den ytring, der analyseres, har jeg trukket på både de omkringliggende kommentarer og på resten af kommentartråden. Det er altså muligt at bruge denne metode på trods af, at materialet er meget anderledes end samtaleanalysens traditionelle data.

Etisk forsvarlighed har været afgørende i undersøgelsen, og ud over den grundige anonymisering indgik der også etiske overvejelser i valget af materiale. At vælge data fra Facebookgrupper gjorde det at få godkendelse til

at bruge interaktionerne i grupperne til en hurtig og simpel proces, der kunne udføres på en gang.

Som nævnt har jeg valgt grupper, jeg selv er medlem af. Dette valg er truffet primært af etiske og praktiske årsager. Medlemmernes personlige kendskab til mig har hjulpet med at garantere over for dem, at data vil blive behandlet forsvarligt – dette gjorde det også mere sandsynligt at få godkendelse, hvorimod det kunne have været problematisk at få godkendelse fra grupper, som ikke på forhånd var bekendt med mig. Uden godkendelse ville mine krav til undersøgelsens etik ikke være opfyldt, og jeg ville ikke kunne bruge materialet.

3. Analyse: Partikler

Denne artikel undersøger tre partikler, *altså*, *øhm* og *hm*, der forekommer som det første element i kommentarer, særligt i andenpardele.

Den type småord, der kaldes partikler, er et fænomen der traditionelt er blevet beskrevet som særligt hjemmehørende i talesproget (se fx Hansen 2015:197 ff.), og dets hyppige forekomst på skrift online vækker derfor i stigende grad forskningens interesse (se fx Fox Tree 2015, Hougaard 2017). Partikler forstås i denne artikel som små, ubøjelige ord med grammatisk betydning (Crystal 2008:352) og en væsentlig interaktionel funktion (Hansen og Heltoft 2011:1047). I traditionel samtaleanalyse forstås og undersøges de ud fra interaktionelt forankrede kriterier, såsom hvilken handling de udfører, og hvordan de er distribueret. I analysen vil jeg vise, at samme interaktionelle kriterier ser ud til at fungere udmærket til beskrivelsen af partiklerne på Facebook.

De tre partikler i undersøgelsen har på Facebook en tendens til at placere sig som første element i kommentarers første sætning (kommentarindledende), eller som det første element i sætninger længere inde i kommentarer (sætningsindledende). Undersøgelsen har derfor begrænset sig til partikler i kommentar- eller sætningsindledende position, og medtager ikke de få tilfælde, hvor partiklerne forekommer midt i eller til sidst i kommentarer (fx er det afsluttende *hm* i den første kommentar i eksempel 11 ikke talt med). I nogle få tilfælde optræder partiklerne som det næsten første element i kommentarer og sætninger (se fx *hm* i den anden kommentar i eksempel 11) – i disse eksempler kan partiklerne siges at stå i ”effektivt turindledende position” (Heritage 1998:328), og partiklerne indgår derfor i undersøgelsen.

Den kommentar- og sætningsindledende position er særligt interessant fra flere perspektiver. I traditionel grammatik er det et afgørende spørgsmål, hvilke elementer, der kan indtage den indledende position: Hansen og Heltoft beskriver bl.a. den indledende position som det sted, hvor den illokutionære ramme markeres (2011:1694) – altså der, hvor ”funktionen og relationen mellem den talende og høreren” kommer til udtryk (2011:1143). Der er flere forskellige pladser i danske sætninger, der kan indeholde en ytrings første

element; den plads, som partiklerne i mit datasæt lader til at indtage, er venstre interjektionalposition (Hansen og Heltoft 2011:1621), der kan bruges både i skrift og tale. Partiklerne optræder således rent grammatisk uden for selve sætningen.

Samtaleanalysen har lignende observationer vedrørende ytringers indledende position, selvom det formuleres mindre interpersonelt og mere forankret i data. Den turindledende position i mundtlige samtaler er gang på gang blevet vist som:

a prime location for the placement of sequential markers that convey some relation between what the current speaker is about to say and what the previous speaker has just said. (Heritage og Sorjonen 1994)

Det samme er tilfældet i denne undersøgelse, hvor alle de undersøgte partikler udfører handlinger, der afslører noget om det strukturelle eller affektive forhold mellem første- og andenpardele i sekvenser.

3.1. Altså

Ordet *altså* har mange funktioner, og størstedelen er blevet behandlet både diakront og synkront af Jensen (2000). Som partikel er det imidlertid kun blevet undersøgt af Heinemann og Steensig (2018). De finder, at turindledende *altså* i samtaler signalerer en afvigelse fra samtale progression samtidig med at markere og retfærdiggøre denne afvigelse som nødvendig. Adskillige handlinger kan indledes af *altså*, herunder spørgsmål og reparation.

I mine Facebookdata finder jeg 42 forekomster af kommentarindledende *altså*, der alle lader til at udføre samme handling som i mundtlige samtaler: At markere, at det efterfølgende bryder med interaktionens progression, men at denne afvigelse er nødvendig. *Altså* forekommer meget ofte i andenpardele, selvom partiklen også ses i førstepardele og i ”tredje position” (som en tredje ytring efter en sekvens; fx Heinemann og Steensig 2018). Som i samtaler bruges partiklen på Facebook inden en række progressionsafvigende handlinger. Nedenfor gives eksempler på to, som også er blandt dem, Heinemann og Steensig (2018) finder.

I det følgende eksempel bruges *altså* til at indlede en andeninitiering af reparation – altså udpegningen af et problem i noget, en anden har ytret, som derefter skal repareres (Schegloff et al. 1977). Firemandsgruppen diskuterer resultaterne af det europæiske melodigranprix i 2015, og undervejs stiller Agnete et spørgsmål til pointsystemet (kommentar 3), som Christian svarer på (i kommentar 4). Han tilføjer derefter i en selvstændig kommentar umiddelbart efter, at der ”også [har] været to skandaler hvor to landes juryer blev diskvalificeret pga fusk.”

Hvem var det??”), men responsen kommer først i kommentar 8. Agnetes umiddelbare respons er i stedet en *altså*-indledt kommentar, der initierer en reparation af Christians tilføjelse. De skandaler, han omtaler, placeres blot i fortiden (”Der har også været...”), hvilket ikke lader til at være nok for Agnete, idet hun beder om en præcision ved at tilbyde to mulige fortolkninger (”[...] i denne omgang, eller tidligere?”). Så snart afklaringen bliver givet i kommentar 7² kommer hendes reaktion.

Den relevante næste handling efter Christians videregivelse af ny information er en kvittering for denne, men i stedet initierer Agnete en reparation, og hun afviger dermed fra interaktionens progression. Ved at indlede sin reparation med *altså* viser hun en stærk forbindelse til det umiddelbart forudgående og en orientering om, at hendes egen kommentar udgør en afstikker fra interaktionen. Hun indrammer på den måde sin progressionsdetour som retfærdig, fordi den er nødvendig for, at interaktionen kan fortsætte (jf. Heinemann og Steensig 2018) – så snart reparaturen er udført, spørger hun nemlig direkte til det faktiske indhold af den nye information og fortsætter dermed interaktionen.

Følgende eksempel, også fra firemandsgruppen, viser en *altså*-indledt selv-initieret reparation. Interaktionen starter ved, at David annoncerer, at han nu har ferie.

2) Ferie (A:16-06-19.1); 0-5

The screenshot shows a Facebook post by David on June 19th. The post says "Ferie..." with a heart icon. Below the post are interaction buttons for "Synes godt om" and "Kommenter". A comment section is visible, showing replies from Britta and David. Britta asks "Really?? No more exam?" and David replies "No more exam this semester, no!". David then explains "Altså... det er ud fra antagelsen at jeg ikke skal til re-eksamen 😞". Britta responds "Jamen det skal du ikke...! TILLYKKE!!! Hvordan gik det så? Spændende resultat?". David concludes "Har tre eksamener dette semester, hvoraf én er bestået/ikke bestået, og de to andre er skriftlige, så de venter stadig. Men skal nok melde ud når jeg får nyt 😞".

Davids svarer først på Brittass opklarende spørgsmål med ”*No more exam this semester, no!*”³, der med sin gentagelse af Brittass ”*No more exam*”, det afsluttende ”*no*” og udråbstegnet virker meget overbevist. Derefter tilføjer David dog en *altså*-indledt modifikation af udsagnet, der introducerer et forbehold. Eksaminerne er kun ovre, hvis han ikke bliver kaldt til reeksamen.

Dette ligner den type selvreparatur, der på dansk kan kaldes medgivende reparation (*concessive repair*, Couper-Kuhlen og Thompson 2005), hvor det problem, der repareres, er en overdrivelse eller noget andet, der potentielt kan udfordres af samtalepartnere. Sådant en udfordring ville vise fraslutning, og derfor trækker den, der har produceret problemet, ofte udsagnet helt eller delvist tilbage og reviderer det, hvilket sikrer mest mulig tilslutning i interaktionen (Couper-Kuhlen og Thompson 2005:284). Davids svar fremstår som nævnt meget sikkert, og selvom det tager højde for, at der kommer nye eksaminer i fremtiden (”*No more exams this semester*”) tager det ikke det forbehold, at han ikke ved, om han bliver kaldt til reeksamen. Det lader ikke til, at det er noget, han regner med, hvilket især hans indledende, sikre påstand peger på. Alligevel behandler han, med den efterfølgende *altså*-indledte kommentar, sin påstand som noget, der skal revideres. I princippet er reeksamen ikke noget, man ved, om man skal til, før man har fået sin karakter; set i det lys, kunne det måske virke for skråsikkert og overdrevet at sige, at alle eksaminerne er slut dette semester. Det er noget, der kan udfordres, og kan derfor revideres.

Den oplagte progression i sekvensen efter Davids ”*No more exams*” må være en kvittering på denne information fra Brittass side – noget, hun også leverer med ”*tillykke*” efter at have afvist, at David skal til reeksamen. Inden hendes kvittering er der dog brug for en indskydelse, der kan revidere den første, sikre påstand, for at affeje muligheden for, at påstanden kan udfordres. Med andre ord kan indskydelsen siges at være Davids foregriben af potentiel fraslutning. Indskydelsen indledes med *altså*. Igen er partiklen med til at vise en stærk sammenbinding med det umiddelbart forudgående. Den indleder en afvigelse, der er nødvendig for, at resten af samtalen kan forløbe så gnidningsfrit som muligt (ved at affeje muligheden for, at påstanden kan udfordres, og dermed sikre tilslutning). *Altså* lader således også her til at signalere, at den kommende progressions-detour er retfærdig og nødvendig.

3.2. *Øhm* og *hm*

Tøvepartikler er meget udbredte i talesproget. *Øh* og *øhm* (og tilsvarende partikler i andre sprog, særligt *uh(m)* i engelsk, se Schegloff 2010) er da også blevet gransket grundigt, både med samtaleanalyse (fx Brøcker et al. 2012), i ordbøger (DDO, *øh* 2018, hvor *øhm* behandles som en alternativ form) og i de traditionelle grammatikker (Hansen og Heltoft 2011:1137). Sidstnævnte beskriver *øh* og *øhm* som tøvelyde, hvis funktion er at købe tid til at planlægge eller erindre noget (ibid.). Samtaleanalytiske studier (Hamann og Lange 2011; Brøcker et al. 2012; se også *uh(m)*, fx Schegloff 2010) har dog vist, at *øh* og *øhm*

kan udføre en række komplekse handlinger og således er mere indholdstunge, end der ellers lægges op til i den traditionelle behandling. Hamann og Lange (2011) finder, at *øh* og *øhm* er med til at markere noget problematisk i enten første- eller andenpardele af en sekvens. Både Hamann og Lange (2011) og Shegloff (2010) finder i øvrigt ingen forskel i distribution og funktion mellem formerne *øh* og *øhm* (og slår dem derfor sammen i fællesformerne *øh(m)* og *uh(m)*) – der lader dog til at være en vis forskel i mine data: *Øh* (som jeg har fundet 10 eksempler på) lader til at være langt mere varieret i både form, funktion og distribution end *øhm*, og jeg begrænser mig derfor til en beskrivelse af sidstnævnte.

Partiklen *hm* ved vi til gengæld næsten intet om. I de få beskrivelser, der er, tillægges partiklen dog i høj grad den samme funktioner som *øh* og *øhm*: DDO (*hm* 2018) beskriver partiklen som en tøve- eller eftertænkelsesmarkør og som markør for forbehold, utilfredshed, opgivelse eller lettere uenighed. Den markeres i øvrigt som synonym til *øh*.⁴

At et fænomen som partikler, der traditionelt er blevet anset som et særligt talesprogligt fænomen, dukker op på skrift på Facebook er, som sagt, interessant i sig selv. Tøvepartiklers forekomst på skrift er endnu mere interessant: De beskrives af og til som lyde snarere end ord, og de bruges, ifølge de traditionelle beskrivelser, bl.a. som en måde at trække tiden ud på, indtil et passende svar kan findes. Dette er ikke aktuelt at gøre i Facebookgrupper, hvor hele beskeder sendes afsted på en gang – og alligevel finder jeg i alt 10 eksempler på *øhm* og 22 eksempler på *hm* i mine data. Denne umiddelbare diskrepans mellem medie og partikler har også været genstand for andre undersøgelser, og der er en stigende grad af interesse for brugen af dem online. Hougaard (2017) behandler fx brugen af partikler i chatindlæg i en offentlig tilgængelig webchat fra 2004, herunder partiklerne *hm*, *øh* og *øhm*. Hougaard finder, at partiklerne markerer noget problematisk, og nævner specifikt en afvigelse fra samtals progression som det problem, partiklerne udpeger (jf. Hougaard 2017:32-36).

I mine data udpeger partiklerne *øhm* og *hm* også noget problematisk, som de altså både gør i samtaler (jf. Brøcker et al. 2012) og i skriftlige indlæg i online chatrum (jf. Hougaard 2017). Selvom der i de tilfælde, hvor *øhm* bruges, sker en klar afvigelse fra samtals progression (som i Hougaards data), lader dette i mine data ikke til at være det eneste problem. *Øhm* indleder ikke-samordnende andenpardele, hvilket indikerer, at brugeren af partiklen anser noget i interaktionen for at være et markant problem. *Hm* indleder derimod samordnende kommentarer, der til gengæld viser fraslutning, hvilket er dispræfereret og signalerer et forbehold mod noget i interaktionen fra brugerens side.

Øhm indleder i mine data primært andenpardele (i 8 ud af 10 tilfælde), hvilket stemmer overens med Hamann og Langes (2011) og Brøcker et al.s (2012) undersøgelser af mundtlige samtaler.

Det er bl.a. tilfældet i det følgende eksempel. Firemandsgruppen planlægger at tage til en byfest sammen, og de er i gang med at koordinere, hvornår de skal mødes. Fem dage inden begivenheden giver Britta sin egen forventede ankomsttid til kende:

3) Byfest 1 (A:16-06-06.1); 0-2

The screenshot shows a Facebook post from Britta on June 6th. The post says: "Sooo, fredag! Jeg tænker at jeg kan komme omkring kl.17 eller 18, men jeg har ikke lige tjekket tiderne på eventen." Below the post are two buttons: "Synes godt om" and "Kommenter". A dropdown menu is open, showing a "Set af alle" button. The thread contains two replies: one from Britta at 19:46 and one from David at 21:40.

Britta 6. juni

Sooo, fredag! Jeg tænker at jeg kan komme omkring kl.17 eller 18, men jeg har ikke lige tjekket tiderne på eventen.

👍 Synes godt om   💬 Kommenter

✓ Set af alle

Britta Okay. Det er fra 12-20. Jeg vil så sigte på at være der kl.17. Hvornår tænker i på at komme? Måske var der tid til en lille drink eller en is eller noget før vi bryder op. Jeg tror jeg skal tage toget omk kl.22 (for jeg skal ned til min søster at sove så jeg er klar til arbejde lørdag morgen - tjekker lige med min søster).
Synes godt om · Svar · 6. juni kl. 19:46

David Det kan vi godt nå, det tror jeg bestemt 😊 og jeg ved endnu ikke hvornår vi tager derned, men det kan aftales nærmere på et senere tidspunkt - vi er der i hvert fald når du kommer 😊
Synes godt om · Svar · 1 · 6. juni kl. 21:40

Tråden bruges herefter på at diskutere andre ting. På selve dagen for begivenheden "genopliver" David tråden ved at spørge, hvor og hvornår gruppen mødes.

4) Byfest 2 (A:16-06-06.1); 8-11

The screenshot shows a Facebook thread with three posts. The first is from David asking about meeting time and location. The second is from Britta explaining her schedule. The third is from Agnete stating her arrival time and asking for the meeting location.

David Hvad tid blev vi enige om at mødes dernede? Og hvorhenne mødes vi?
Synes godt om · Svar · 10. juni kl. 13:21

Britta Øhm.. jeg er i Viborg lige nu på barselsbesøg. Jeg har aftalt med dem at jeg gerne ville være tilbage på Trøjborg kl. 16 så jeg kunne være i byen kl.17, men den ene babs er lige blevet lagt nu #nap Jeg håber stadig på 17. Jeg giver lige update på mine whereabouts kl.16.
Synes godt om · Svar · 10. juni kl. 14:51

Agnete Jeg kan være dernede omkring kvart over fem!
Synes godt om · Svar · 10. juni kl. 16:00

Agnete Måske bare ved indgangen? Hvad siger Britta?
Synes godt om · Svar · 10. juni kl. 16:00

Det mest relevante svar på Davids forespørgsel er et mødetidspunkt og -sted. Hans måde at indramme det på ("*Hvad tid blev vi enige om*") gør tilmed et meget specifikt tidspunkt relevant, til trods for, at intet konkret tidspunkt er blevet aftalt (hans egen kommentar fra d. 6. juni, hvor han skriver, at tidspunkt og sted kan aftales senere, er den sidste gang, begivenheden er nævnt – se eks. 3, kommentar 2). Et relevant svar kunne således bestå af et konkret forslag, en mere eller mindre præcis angivelse af et ankomsttidspunkt (hvilket Agnete giver) eller noget lignende.

Dette giver Brittias svar ikke. I stedet afviger hun fra samtale progression og skriver, at hun er på barselsbesøg udenbys. Derefter giver hun udtryk for, at hun har forsøgt at planlægge at være "*i byen*" ved begivenheden kl. 17, men brugen af "*men*" og førdatidsformerne i sætningen "*Jeg har aftalt med dem at jeg gerne ville være tilbage ved torvet kl. 16 så jeg kunne være i byen kl. 17, men den ene babs er lige blevet lagt nu #nap*" peger på, at hun ikke længere er sikker på, at det er en mulighed: det virker mere som noget, hun ønsker, end noget, hun har bestemt, og ønsket er udfordret af, at den ene baby lige er blevet lagt i seng. Hun "*håber stadig på 17*", men viser altså også, at hun tvivler på, om det kan lade sig gøre.

Brittias svar er ikke-samordnende – det giver ikke et konkret tidspunkt og sted, som lader til at være, hvad David efterspørger, men præsenterer i stedet kun en forhåbning om et ankomsttidspunkt, der samtidig indrammes af stærk tvivl. Andenpartdelen samarbejder derfor ikke med førstepartdelen på et strukturelt plan. Dette indikerer, at noget i interaktionen er problematisk. Et åbenlyst problem i interaktionen er, at hun ikke kan levere præcist det svar, der efterspørges. Et andet er, at hun ikke længere lader til at kunne leve op til det mål, hun satte i sin første kommentar i eksempel 3 ("*Jeg vil så sigte på at være der kl. 17.*"). Hun viser en orientering mod dette som et problem senere i tråden: Efter Agnete kl. 16 efterspørger et svar fra Britta, der har lovet en "*update på mine whereabouts kl. 16*" (eks. 4), svarer Britta, at hun stadig er i Viborg. Omtrent en time senere vender hun tilbage med mere præcise informationer.

5) Byfest 3 (A:16-06-06.1); 12-14

To ting er værd at udpege i Brittas sidste kommentar. Ved at skrive "Jeg kan *desværre* tidligst være der kl. 17.30" vurderer hun dette tidspunkt som beklageligt. Derefter pointerer hun dog: "Men det er jo stadig melkem 17 og 18 som jeg startede med at estimere." Særligt i lyset af beklagelsen umiddelbart inden virker denne sætning som noget, der skal formilde et problem. Med andre ord peger det på, at Britta ser sit ankomsttidspunkt som et problem.

Brittas ikke-samordnende tur er indledt med *øhm*. Forestiller man sig den *øhm*-indledte kommentar uden den indledende partikel ville informationen om, at hun er i Viborg, ved første øjekast virke irrelevant. Med *øhm* lader Britta altså til at signalere, at det, der er på vej, ikke er samordnende. Desuden lader hun med *øhm* til at vise sin egen orientering mod noget i interaktionen som problematisk – en orientering, der går igen i andre dele af interaktionen. Hvor *altså* er med til at retfærdiggøre en progressionsafvigelse, rammesætter *øhm* snarere Brittas kommentar som strukturelt dispræfereret, hvilket signalerer problemer i interaktionen uden at retfærdiggøre dem.

I ovenstående eksempel indleder *øhm* svaret på et spørgsmål. Det kan dog også indlede andre andenpardele, som fx i det næste eksempel, hvor Christian svarer på en påstand om eller vurdering af ham, som Britta foretager. Igen er andenpardelen ikke-samordnende, og *øhm* er med til at udpege dette og, i forlængelse heraf, et problem i interaktionen. Britta starter med at slå et link op til et billede, der viser en meget pænt organiseret samling computerspil over for meget rodede skolenoter⁵, og skriver i den første kommentar, at hun "tror på at I drenge [Christian og David] har det lidt på samme måde..".

6) Du kender mig slet ikk så (A:13-09-24.1); 0-6

The screenshot shows a Facebook post by Britta from September 24, 2013, with a link to a LOLSnaps.com image. Below the post are interaction buttons for 'Synes godt om' and 'Kommenter'. The comment section contains six comments:

- Britta** (yellow profile picture): Tjek det lige ud...jeg tror på at I drenge har det lidt på samme måde.. (4 år · Synes godt om)
- Christian** (red profile picture): Øhm. Du kender mig slet ikk så 😊 (4 år · Synes godt om)
- Britta** (yellow profile picture): in general....mænd... (4 år · Synes godt om)
- Agnete** (green profile picture): Jeg har det TOTALT sådan der. Mine film er generelt organiseret enten alfabetisk eller efter kategori, mens mine noter er et stort rod. (4 år · Synes godt om)
- Britta** (yellow profile picture): okay....så mænd undtagen Christian og plus Agnete åbenbart.. (4 år · Synes godt om)
- Britta** (yellow profile picture): Jeg synes nu stadig det var en sjov og sand bemærkning af personen bag billedet.. (4 år · Synes godt om)

Christian er uenig i Brittias vurdering. Hans svar udviser ikke-samordning, da det ikke går med på de præmisser, Britta stiller op. Britta udviser tydeligt en orientering mod Christians behandling af hendes påstand som problematisk: Først tilføjer hun, at påstanden gælder ”in general....mænd...”, og ikke kun Christian og David. Senere i interaktionen justerer hun igen påstand, og i uddragets sidste kommentar giver hun en retfærdiggørende forklaring på sin indledende påstand.

Retten til viden (epistemiske rettigheder, fx Heritage 2013) er en stærk faktor i organiseringen af interaktion, og man er altid vidensautoritet på sin egen person (Stivers et al. 2011:17). Britta placerer sig i sin første kommentar

rent videnskæssigt tæet på Christian og David ved at skrive, at hun ”*tror på*”, at de har det på samme måde. Dette kan både være noget, der styrker sociale relationer, idet det viser, at man kender dem, man taler om, godt, men det kan også være socialt risikabelt: Krænker man andres epistemiske autoritet, kan det lyde, som om man ved mere om dem, end de selv gør, hvilket kan skabe interaktionelle og sociale problemer (Stivers et al. 2011), hvad der er ganske tydeligt i dette eksempel.

Som i det første eksempel er den *øhm*-indledte andenpartdel ikke-samordnende: I stedet for en kvittering korrigerer Christian påstanden, og han accepterer således ikke præsuppositionerne i Brittas påstand. *Øhm* lader altså her igen til både at signalere, at en ikke-samordnende andenpartdel er på vej, hvilket viser, at Christian finder noget i samtalen problematisk.

Hm bruges også, når noget problematisk opstår i interaktionen, men partiklen opfører sig markant anderledes end *øhm*. Der er af og til også en progressionsafvigelse involveret i brugen af *hm*, men dog i langt mindre grad. Hvor *øhm* indleder noget ikke-samordnende og desuden er med til at udpege et problem i interaktionen – fx et brud på nogens epistemiske ret – indleder *hm* kommentarer, der udviser fraslutning. Det problematiske i samtalen består netop af denne mangel på affektivt samarbejde, og de kommentarer, *hm* indleder, har en tendens til på flere måder at ”bløde op for” det potentielt frasluttende i dem. *Hm* bruges inden flere forskellige handlinger, herunder andenreparatur og afvisning af forslag. Ligesom *øhm* forekommer *hm* oftest i andenpardele.

I det følgende eksempel skriver David, at kantinerne på byens universitet serverer gratis kage, og inviterer – gennem en annoncering af sin egen deltagelse – firemandsgruppen til at tage med ham.

7) Kage 1 (A:12-09-23.1); 0

Britta tilkendegiver i trådens første par kommentarer, at hun er interesseret. Derefter svarer Agnete på Davids opslag (dette uddrags første kommentar):

8) Kage 2 (A:12-09-23.1); 4-8

Agnetes indledende svar viser entusiasme, men specificerer ikke, hvilke eller hvor mange kantiner hun kunne være interesseret i at besøge. Dette efterspørger David følgende med "Allesammen, Agnete?" Han kunne også have spurgt, præcist hvilke eller hvor mange kantiner, Agnete er interesseret i at besøge – noget, han selv har specificeret i sit første opslag. Formuleringen "Allesammen" kunne pege på, at David fortolker Agnetes entusiastiske svar som netop et udtryk for, at hun vil forbi alle fem kantiner. Hun afviser imidlertid denne tolkning med "Hm, måske ikke dem alle, men da i hvert fald to!" Agnete gør dog en del arbejde for at afbøde sin kommentar, hvilket er typisk for dispræfererede svar (Pomerantz & Heritage 2013): Både "måske" og "da i hvert fald" peger på to kantiner som minimum og holder døren åben for, at der kunne blive tale om flere. Dette viser en tydelig orientering mod hendes eget svar som dispræfereret og derfor problematisk. Der er ikke ligeså meget på spil som i de tilfælde, hvor *øhm* bruges, fordi der samarbejdes strukturelt: Agnetes svar forholder sig direkte til Davids spørgsmål og overholder kravet om konditionel relevans. Det problematiske består i, at der ikke gives fuld opbakning, altså at der ikke samarbejdes på et affektivt plan og således udvises fraslutning. *Hm* lader altså til at signalere, at det efterfølgende er frasluttende, og til at udpege denne fraslutning som problematisk.

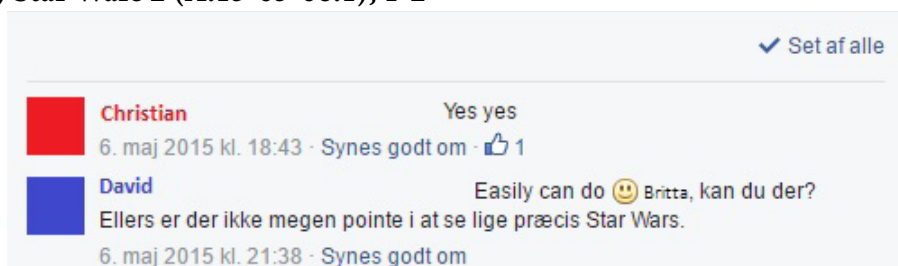
Det står imidlertid klart i det næste eksempel. Firemandsgruppen har haft Star Wars-filmmaraton hos Christian og David, men mangler at se de sidste par film i serien. De aftaler at se filmene den følgende søndag, og Agnete starter interaktionen med at spørge, om det kan være en "aftenting".

9) Star Wars 1 (A:15-05-06.1); 0

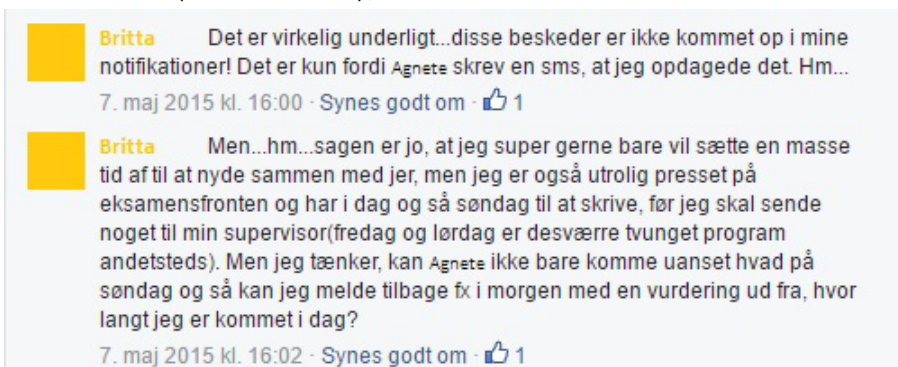
Christian og David svarer relativt hurtigt ja og spørger derefter, om Britta kan være med:

10) Star Wars 2 (A:15-05-06.1); 1-2

Da der stadig ikke er svar næste morgen, efterspørger David igen svar fra Britta, der senere giver følgende respons:

11) Star Wars 3 (A:15-05-06.1); 4-5

Resten af gruppen har tydeligvis ikke noget problem med at mødes søndag, at se filmene sammen bliver regnet for en fælles aktivitet for hele gruppen (jf. Davids kommentar i eks. 10), og David har to gange spurgt specifikt efter et

svar fra Britta. Der er altså flere ting, der gør accept til det præfererede svar. Som i det forrige eksempel på *hm* er svaret dog ikke accept. *Hm* står som kommentarens næsten-første element, og som i det forrige eksempel gøres der en del arbejde for, at kommentarens dispræfererede karakter mildnes: Britta skriver, at hun ”*super gerne bare vil sætte en masse tid af til at nyde sammen med jer*”, og forklarer også sin eksamenssituation som presset. Samtidig lader hun, som det også var tilfældet i det første *hm*-eksempel, muligheden stå åben. David svarer senere i tråden med ”*Du tager dig bare tid Britta, for vi har en backup plan klar skulle du være for ophængt til at joine. ☺*”. Igen lader *hm* altså til at indlede en kommentar, der viser fraslutning, hvilket kan være problematisk.

Øhm og *hm* indleder altså på hver sin måde kommentarer, der indikerer noget problematisk i samtalen. Begge partikler lader til at være funktionelt og distributivt systematiske i de to undersøgte Facebookgrupper. Denne systematik ser ud til at være forbundet med, hvordan partiklerne optræder i interaktion, og de kan derfor siges at være samtalegrammatiske fænomener.

4. Diskussion

Ovenstående analyse giver et klart billede af de tre partikler. På trods af visse ligheder er de meget forskellige på distributive og funktionelle parametre, og umiddelbart lader det til, at de ikke vil kunne erstatte hinanden.

Billedet er dog kun repræsentativt for de to Facebookgrupper i undersøgelsen og måske særligt firemandsgruppen, der udgør den største del af datamængden og også indeholder de klareste eksempler på fænomenerne (som er blevet præsenteret her). Det klare billede, der bliver tegnet, udgør ikke desto mindre en god, indledende hypotese, som kan testes i samtalegrammatik både online og i tale.

Samtaleanalysen har hidtil ikke fundet forskelle på partiklerne *øhm* og *øh*, mens der i mine data tegnede sig et klart billede af *øhm*, som indleder af ikke-samordnende kommentarer ved problemer i samtalen, mens *øh* er mere varieret i form, funktion og distribution, og blandt andet lader til at kunne vise tvivl eller tøven. Det kunne være interessant at undersøge, om *øhm* i mundtlige samtaler også kan have den type funktion, som er blevet fundet i det skriftlige Facebook-data.

Som analysen netop har demonstreret, findes samtalegrammatiske elementer i Facebook-grupper, på trods af at samtalegrammatikken traditionelt ikke blot er blevet forstået som særligt talesprogsspecifik, men også i høj grad har defineret sig selv i modsætning til skriftsproget (jf. Brøcker et al. 2012). Hvordan kan det være? Den afgørende grund til, at vi finder samtalegrammatiske elementer på Facebook, ser ud til at være, at Facebook-kommunikation er underlagt nogle af de samme interaktionelle mekanismer, som mundtlige samtaler er. Særligt den grundlæggende sekvensstruktur og de måder, vi kan navigere i denne struktur på, ser ud til at være magen til mundtlig interaktion. Naturligvis er der visse væsentlige forskelle; ud over forskellen i medium er

det også værd at bemærke, at sekvenser i online skriftlig interaktion er mindre begrænset af tid og rum end sekvenser i mundtlig interaktion. En svartid på et par timer – hvilket er umuligt at forestille sig i mundtlig interaktion – er ikke unormal online, og Facebooktråde er ikke blot i stand til, gennem hyperlinks, at bryde de givne fysiske rammer for interaktion, men kan også bære store mængder af indskudte sekvenser (Schegloff 2007; se Jørgensen 2017a:24 for et godt eksempel), som der i øvrigt kan startes flere af på én gang. Skriftlig online interaktion kan altså i højere grad være flerstrengt (jf. evt. Crystal 2006 kap. 5). Det ændrer dog ikke på, at de grundlæggende sekvensmekanismer er de samme: Førsteparrede afkræver konditionelt relevante andenparrede. Afvigelse fra progressionen, kan dette markeres med *altså*, og er der problemer i sekvensen, der afføder ikke-samordnende eller frasluttende andenparrede, kan fx *øhm* eller *hm* bruges for at indlede dem. Ikke blot mekanikken, men også de samtalegrammatiske elementer, der bruges, ser således ud til at være de samme på tværs af skrift og tale. *Hm* er ikke blevet undersøgt i talesproget endnu, men *altså* og til dels *øhm* lader til at opføre sig ligesom i mundtlige samtaler.

Et andet spørgsmål er, hvordan sammenhængen mellem samtalegrammatikken på skrift og i tale er. Det er svært at forestille sig, at de samtalegrammatiske elementer i skriftlig online interaktion er nyskabelser, især når de langt hen ad vejen ser ud til at opføre sig, som de gør i talesproget. Kan man så sige, at vi ”låner” samtalegrammatikken ind fra talesproget, når vi skriver på Facebook? Naturligvis er medierne vidt forskellige, men begge medier, både mundtlige samtaler og skriftlig interaktion i Facebookgrupper, ser ud til at være interaktionelle; begge ser ud til at være underlagt bestemte interaktionelle mekanismer, fx i sekvensopbygningen, som er med til at påvirke sprogets udformning. I stedet for at tale om, at vi i skriftsproget ”låner” en talesproglig kompetence, er det måske derfor bedre at sige, at vi i begge kontekster bruger vores interaktionelle kompetence (Steensig 2015:324) med alle de ressourcer, den indebærer, inklusive samtalegrammatiske elementer. Det kræver dog langt flere undersøgelser, før dette kan siges med sikkerhed.

Undersøgelsen giver os, i min optik, et udvidet perspektiv på flere fronter. Først og fremmest bekræfter og bestyrker undersøgelsen den ide, at samtaleanalyse og samtalegrammatik fungerer godt som teoretisk-metodiske rammeværktøjer for udforskningen af online interaktion. De kan bruges til at afdække, hvordan konkrete interaktionelt forankrede elementer opfører sig på Facebook, og de viser samtidig, at studier af samtalegrammatik ikke behøver at begrænse sig til en mundtlig interaktionel kontekst.

Jeg vil således anbefale flere undersøgelser af samtalegrammatiske elementer i skriftlig online interaktion. Ud over andre partikler og spørgsmålsformater kunne andre samtalegrammatiske elementer komme under luppen (fx syntaktiske konstruktioner som helsætningsordstilling efter *fordi*, jf. Mikelsen 2011); det kunne også være interessant at sammenligne forskellige typer skriftlig online interaktion. Hougaard (2017) har undersøgt chatindlæg,

og jeg har undersøgt Facebook-grupper – hvordan ser samtalegrammatikken ud i YouTube-kommentarspor, i mails, på Twitter eller på Messenger? Spiller synkronitetsgrad en rolle, og hvilken rolle kunne det være?

Ud over, at sådanne undersøgelser kunne styrke vores forståelse af både digital samtaleanalyse og samtalegrammatik, ser jeg mange andre anvendelsesmuligheder for studierne. DanTIN-gruppens hjemmeside Samtalegrammatik.dk (jf. Samtalegrammatik.dk) fungerer ikke kun som opslagsværk for interesserede, men arbejder også på at blive en ressource for undervisere i dansk som andetsprog. Viden om skriftlig dansk i interaktionelle medier kunne også være værdifuldt for underviserne. Samtaleanalyse har traditionelt haft institutionelle situationer som læge-patientsamtaler som et væsentligt fokus (se fx Tarber 2014; Nielsen 2016), og disse undersøgelser er bl.a. anvendelige til forbedring af kommunikationen mellem læger og patienter, hvor et klart, problemfrit samtaleforløb er afgørende. Flere institutioner og organisationer tilbyder nu chatrådgivning med terapeuter eller frivillige (det gælder bl.a. Børnetelefonen, Psykiatrifonden, LGBT Danmark og Ungdommens Røde Kors, jf. Jørgensen 2017a:64); digital samtaleanalyse er allerede på vej ind i dette felt (jf. Paulus et al. 2016), og mulighederne for, at et samtalegrammatisk perspektiv kunne hjælpe med at skabe bedre kommunikation i chatrådgivningen, bør ikke ignoreres.

Sidst men ikke mindst findes der også kunderådgivning, både på Facebooksider og i chat (Jørgensen 2017a:64) – adskillige virksomheder (fx IKEA) og offentlige institutioner (fx SKAT) svarer på kommentarer i Facebooktråde på deres sider og skal både håndtere forskellige konflikter, svare på spørgsmål og give andre kommentarer. Disse institutioner kunne også drage nytte af flere undersøgelser af samtalegrammatikken i online skriftlig interaktion.

5. Konklusion

Jeg har i denne artikel forsøgt at belyse brugen af samtalegrammatik i skriftlig online interaktion ved hjælp af en analyse af de tre partikler *altså*, *øhm* og *hms* interaktionelle distribution og funktion.

Som det fremgår af denne artikels analyse, så har disse fænomener på Facebooken interaktionelt forankret systematik i deres distribution og funktion, hvilket gør, at de kan kaldes samtalegrammatiske. *Altså* analyseres som en markør for progressionsafvigelse, der samtidig er med til at retfærdiggøre denne afvigelse. *Øhm* analyseres som en markør for ikke-samordning og ytrereens orientering mod noget i samtalen som problematisk. *Hm* analyseres som en markør for fraslutning og ytrereens orientering mod egen kommentar som dispræfereret. Partiklerne *øhm* og *altså* ser ud til at opføre sig stort set, som den gør i mundtlige samtaler, mens der er brug for flere undersøgelser af *hm* i mundtlig interaktion for at kunne fastslå, om det samme gælder for denne partikel. Der er også brug for flere undersøgelser af forholdet mellem *øhm* og

øh. I artiklens diskussion adresseres spørgsmålet om, hvordan det kan være, at vi finder samtalegrammatiske elementer på Facebook; artiklen foreslår, at årsagen skal findes i, at kommunikation på Facebook er interaktionel, og at vi kan bruge vores interaktionelle kompetence både på skrift og i tale.

Noter:

- ¹ Jeg vil præsentere databidder klippet ud fra mine anonymiserede screenshots med en relevant overskrift, en henvisning til trådens navn i min datasamling og en angivelse af, hvilket nummer kommentaren har i den samlede interaktion (opslag kaldes "0", den første kommentar "1" osv.). Det fænomen, læserens opmærksomhed skal rettes imod, udpeges med understregninger og pile.
- ² Agnete lader ikke til at udvise tegn på undren over, at det er David og ikke Christian, der reparerer Christians tilføjelse. David og Christian bor sammen, og Agnete antager med al sandsynlighed, at de har udvekslet relevant information, og at David derfor er ligeså meget i stand til at reparere på Christians tidligere udsagn som Christian selv.
- ³ Det sker jævnligt i firemandsgruppen, at medlemmerne bruger engelsk, som i dette eksempel. Det lader ikke til at påvirke, hvordan interaktionen ellers udfolder sig, og jeg vil derfor ikke beskæftige mig yderligere med det i denne artikel. Nærmere undersøgelser af denne praksis kunne dog være interessante.
- ⁴ Vigtigt er det også at nævne, at der ikke her er tale om den veludforskede partikel *mm*, hvis funktion i samtaler bl.a. er at agere minimalrespons (altså at vise, at der lyttes; ODT, *mm* 2018).
- ⁵ Linket, som det er i opslaget, fungerer ikke længere – billedet kan ses på <http://lolsnaps.com/funny/66534>.
- ⁶ At dette relaterer sig til Davids spørgsmål og ikke Brittias indskydelse umiddelbart inden gøres klart ved, at Agnete specifikt udpeger Britta som adressat senere i kommentaren, og her forholder sig til hendes efterspørgsel af billeder fra gruppens nylige tur i skoven efter svampe.

6. Litteratur

- Brøcker, K. K., M. G. T. Hamann, M. Jørgensen, S. B. Lange, N. H. Mikkelsen og J. Steensig. 2012. Samtalesprogets grammatik: fire fænomener og nogle metodiske overvejelser. *NyS* 42, 10-40. Crystal, D. 2006. *Language and the Internet*, 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. 2006. *Language and the Internet*, 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. 2008. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, 6th ed. Oxford: Blackwell Publishing.
- Couper-Kuhlen, E. og M. Selting. 2018. *Interactional Linguistics. Studying Language in Social Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Couper-Kuhlen, E. og S. A. Thompson. 2005. A linguistic practice for retracting overstatements. 'Concessive repair' I: Hakulinen, A. og M. Selting (Red.): *Syntax and Lexis in Conversation: Studies on the use of Linguistic Resources in Talk-in-Interaction*. John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia, 257-288.

- DDO. 2018. *hm*. URL: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=hm> (link tjekket d. 16/04-18).
- DDO. 2018. *øh*. URL: <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=%C3%B8h> (link tjekket d. 16/04-18).
- Facebook Newsroom. 2018. URL: <http://newsroom.fb.com/company-info/> (link tjekket d. 16/04-18).
- Fox, B. A., S. A. Thompson, C. E. Ford og E. Couper-Kuhlen. 2013. Conversation Analysis and Linguistics. I: Sidnell, J. og T: Stivers (Red.). *The Handbook of Conversation Analysis*, 726-740.
- Fox Tree, J. E. 2015. Discourse markers in writing. *Discourse Studies*, 17 (1), 64-82.
- Giles, D., W. Stommel, T. Paulus, J. Lester og D. Reed. 2015. Microanalysis of Online Data: The methodological development of "digital CA". *Discourse, Context and Media* 7, 45-51.
- Giles, D., W. Stommel, T. Paulus. 2017. The Microanalysis of Online Data: The next stage. *Journal of Pragmatics* 115, 37-41.
- Hamann, M. G. T. og S. Lange. 2011. *Øh(m) i dansk talesprog*. Upubliceret emneopgave. Aarhus: Lingvistik, Aarhus Universitet.
- Hansen, C. 2015. Ordbog over dansk talesprog (ODT) – talesprogets egen ordbog. I: F. Gregersen og T. Kristiansen (Red.): *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* København: Sprogforandringscentret.
- Hansen, E. og L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Heinemann, T. og J. Steensig. 2018. Justifying departures from progressivity: The Danish turn-initial particle *altså*. I: J. Heritage og M.-L. Sorjonen (Red.): *Between turn and sequence: Turn-initial particles across languages*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 435-465.
- Heritage, J. 1984. *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Heritage, J. 1998. Oh-prefaced Responses to Inquiry. *Language in Society* 27, 291-334.
- Heritage, J. 2013. Epistemics in Conversation. I: Sidnell, J. og T: Stivers (Red.). *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Blackwell, 370-394.
- Heritage, J. og M. Sorjonen. 1994. Constituting and maintaining activities across sequences: *and*-prefacing as a feature of question design. *Language in Society* 23, 1-29.
- Hougaard, T. T. 2017. Progressivitet via interaktionelle resurser og partikler i skrevet online interaktion. Andersen, M. H. (Red.): *Sprogbrug i de nye medier*. 3. symposium om sprogbrug og interaktion i de nye medier. Frederiksberg 27.april 2016. København: Dansk Sprognævn.
- Jensen, E. S. 2000. *Danske sætningsadverbialer og topologi i diakron belysning*. Ph.d.-afhandling. København: Københavns Universitet.
- Jensen, E. S. 2014. Tale er tale; skrift er skrift: om skriftsproget i de nye medier. *NyS* 46, 11-38.
- Jørgensen, M. 2015. "Hvad" i dansk talesprog. *Skrifter om Samtalegrammatik* 2 (6). http://samtalegrammatik.au.dk/fileadmin/samtalegrammatik/sos/2/Joergensen_2015_Hvad_i_dansk_talesprog.pdf, link tjekket 18/12-17).
- Jørgensen, M. 2017a. *Samtalegrammatik i skriftlig online interaktion – en digital-samtaleanalytisk undersøgelse af udvalgte samtalegrammatiske fænomener på Facebook*. Upubliceret speciale. Aarhus: Aarhus Universitet.

- Jørgensen, M. 2017b. Skrift vs. tale på internettet: Et argument for en interaktionelt fokuseret tilgang til skriftlige samtaler på Facebook. *Journal of Language Works* 2 (2), pp. 5-18. <https://tidsskrift.dk/lwo/article/view/95998/144856> (link tjekket 30/09-2017).
- Mandelbaum, J. 2013. Storytelling in conversation. I: Sidnell, J. & T. Stivers (Red.). *The Handbook of Conversation Analysis*. Oxford: Blackwell, 492-508.
- McKinlay, A., R. Procter, O. Masting, R. Woodburn og J. Arnott. 1994. Studies of turn-taking in computer-mediated communications. *Interact. Comput.* 6 (2).
- Meredith, J. 2017. Analysing technological affordances of online interactions using conversation analysis. *Journal of Pragmatics* 115, 42-55.
- Mikkelsen, N. H. 2011. Betydningsforskelle ved brug af helsætning efter fordi. I: I. Schoonderbeek Hansen, og P. Widell (eds.): *13. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog: Aarhus Universitet 14. - 15. oktober 2010*. Aarhus: Nordisk Institut, Aarhus Universitet, 13-24.
- Nevile, N. 2015. The embodied turn in research on language and social interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 48 (2), 121-151.
- Nielsen, S. B. 2016. How doctors manage consulting computer records while interacting with patients. *Research on Language and Social Interaction*, 49 (1), 58-74.
- Paulus, T., A. Warren og J. N. Lester. 2016. Applying conversation analysis methods to online talk: A literature review. *Discourse, Context & Media*, 1-10.
- Pomerantz, A. og J. Heritage. 2013. Preference. I: Sidnell, J. og T. Stivers (Red.): *The Handbook of Conversation Analysis*, 10-228
- Ochs, E., E. A. Schegloff og S. Thompson. 1996. *Interaction and Grammar*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ODT (Ordbog Over Dansk Talesprog), 2018. *Mm*. <http://odt.hum.ku.dk/form/mm/> (link tjekket d. 16/04-18)
- Sacks, H. 1984. Notes on methodology. I: J. M. Atkinson og J. Heritage (eds.). *Structures of social action: Studies in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 21-27.
- Sacks, H., E. A. Schegloff og G. Jefferson. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50 (4), 696-734.
- Samtalegrammatik.dk*. 2018. <http://samtalegrammatik.au.dk/> (link tjekket d. 16/04-18).
- Schegloff, E. A. 2007. *Sequence Organization in Interaction*. Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Schegloff, E. A. 2010. Some Other “Uh(m)”s. *Discourse Processes*, 47, 130-174.
- Schegloff, Emanuel A. 1979. The Relevance of Repair to Syntax-for-Conversation. I: *Syntax and Semantics, Vol.12: Discourse and Syntax*, ed. Talmy Givon, 261-288. New York: Academic Press.
- Selting, M. og Couper-Kuhlen, E. 2001. *Studies in interactional linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Sidnell, J. 2010. *Conversation Analysis. An Introduction*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Sidnell, J. og T. Stivers. 2013. *The Handbook of Conversation Analysis*. Malden, MA: Blackwell.
- Stensig, J. 2001. *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

- Steensig, J. 2015. Konversationsanalyse. I: Brinkman, S. og L., Tanggaard (eds.): *Kvalitative metoder: En grundbog, 2. udgave*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stivers, T., L. Mondada og J. Steensig. 2011. Knowledge, morality and affiliation in social interaction. I: T. Stivers, L. Mondada og J. Steensig (Eds.): *The Morality of Knowledge in Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press, 3-24.
- Tarber, C. 2014. *Emotional Distress in the General Practice. A Conversation Analytic Study*. Aarhus: Aarhus Universitet. Upubl. ph.d.-afhandling.
- Thompson, S. A., B. A. Fox og E. Couper-Kuhlen. 2015. *Grammar in Everyday Talk: Building Responsive Actions*. Cambridge: Cambridge University Press.